

VIRTUELE APÉRO MET

Erik Wieërs & Kristiaan Borret

JANINE MEIJER [TEKST]

Afgelopen zomer werd Erik Wieërs de nieuwe Vlaamse Bouwmeester. In Brussel bekleedt Kristiaan Borret dezelfde functie sinds 2015. Beide heren willen de kwaliteit van architectuur en ruimtelijke ordening in ons land naar een hoger niveau tillen, maar beschikken daarvoor niet over dezelfde tools. Wat ze wél delen, is de ambitie om de civil society meer te betrekken bij hun besluitvorming. ‘Wij zijn geen smaakpolitie die bepaalt wat mooi en lelijk is. Burgers beschikken over veel expertise waarop we een beroep willen doen.’

DEELNEMERS AAN HET GESPREK

- Kristiaan Borret
Bouwmeester van het
Brussels Hoofdstedelijk
Gewest
- Erik Wieërs
Vlaams Bouwmeester
- Gespreksleider
Marc Martens is architect
en ruimteplanner

‘Het is ontluisterend om te merken hoe weinig kennis men in Vlaanderen over Brussel heeft’

MARC MARTENS Hoe vullen jullie het Bouwmeesterschap in?

ERIK WIEËRS | De Vlaamse Bouwmeester heeft een dubbele taak. Hij geeft advies aan de Vlaamse overheid en aan de besturen van de Vlaamse steden en gemeenten met als doel de architectuurkwaliteit te bevorderen. Daarnaast heeft hij de opdracht om te wegen op het architectuurdebat. Dat laatste kan je op twee manieren doen. Je kan onderzoeksprojecten opzetten en het debat op die manier aanzwengelen. Of je kan in de media reageren op alles wat er gebeurt rond architecturale en ruimtelijke kwaliteit.

Als Vlaams Bouwmeester kan ik rekenen op een team dat al meer dan twintig jaar meedraait en onder verschillende Bouwmeesters heeft gewerkt. Het is een geoliede machine, die kwaliteit garandeert.

De eerste stap bij het formuleren van een advies is een goede projectdefinitie op papier zetten. Wat vindt de opdrachtgever belangrijk? Wat is de ambitie van het project? Wat is de verhouding van het gebouw ten opzichte van het publieke domein? Hoe zit het met de toegankelijkheid?

Kwaliteit heeft niet alleen te maken met het gebouw dat wordt gerealiseerd. Kwaliteit zit ook in het proces dat aan de bouw voorafgaat. Hoe organiseer je participatie en inspraak? Hoe betrek je lokale kennis? Ik vind het belangrijk om kwaliteit als een geheel te zien.

KRISTIAAN BORRET | Als Bouwmeester van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heb ik ook de taak om te wegen op het architectuurdebat, maar sinds de wetswijziging van 2019 is mijn team tegelijk nauw betrokken bij elke vergunning die wordt verleend aan een project dat vijfduizend vierkante meter of meer telt. Dit betekent dat ik mij bezighoud met elk project dat een strategische impact heeft op het stadsbeeld. Natuurlijk is het lastig om daarin een lijn te trekken. Er zijn projecten die kleiner zijn dan vijfduizend vierkante meter en toch heel bepalend zijn voor de ruimtelijke ordening. Het omgekeerde geldt ook. Maar de wetgeving moest een grens stellen die voor een aanvrager eenduidig is. Overigens ook uit zelfbehoud, anders dreig je te verdrinken in het werk dat het adviseren van deze vergunningen met zich meebrengt. De bedoeling van het verplichte advies is om opdrachtgevers aan te sporen de Bouwmeester al vroeger bij het ontwerpproces te betrekken.

MARC MARTENS Het klinkt alsof de Brusselse Bouwmeester meer invloed heeft dan de Vlaamse. Klopt dat?

ERIK WIEËRS | De Vlaamse Bouwmeester gaat inderdaad niet over vergunningen. Hij heeft een adviserende functie, maar de invloed daarvan moet je niet onderschatten. Het komt regelmatig voor dat mijn team wordt benaderd door bijvoorbeeld een schepen die een vergunning niet kan weigeren op juridische gronden. Toch zou hij het project liever niet zien doorgaan, omdat het om een complex gaat dat bijvoorbeeld niet in de ruimtelijke omgeving past. Wij worden dan gevraagd om de aanvrager met overtuigende argumenten aan te sporen zijn ontwerp aan te passen.

Maar de Vlaamse Bouwmeester werkt altijd op vraag van een partner. Er is geen enkele verplichting om mij of mijn team bij het project te betrekken.

KRISTIAAN BORRET | Voor alle duidelijkheid: je hebt twee bouwmeesters op gewestelijk niveau, namelijk de Vlaamse Bouwmeester en de Brusselse Bouwmeester. Alle andere bouwmeesters zijn stadsbouwmeesters, maar omdat Brussel eigenlijk een gewest is met de schaal van een stad, ben ik iets tussen een stadsbouwmeester en een gewestelijk bouwmeester in.

Het is belangrijk om te benadrukken dat de verschillen niet alleen met de functiebeschrijving te maken hebben, maar ook met de aanpak van diegene die de functie bekleedt. Ik ben jarenlang stadsbouwmeester geweest in Antwerpen, maar vulde die job anders in dan de huidige stadsbouwmeester Christian Rapp.

MARC MARTENS De openbare ruimte wordt in snel tempo volgebouwd. Megalomane bouwprojecten die elke vorm van architecturale kwaliteit ontberen, verpesten de stedelijke horizon. Zou het niet goed zijn als de Vlaamse Bouwmeester ook daadwerkelijk kon ingrijpen in plaats van alleen advies te geven?

ERIK WIEËRS | Ik begrijp de opmerking en deel de bezorgdheid. Tegelijk zie ik dat meer en meer gemeentebesturen advies komen vragen aan de Bouwmeester. Dat is een gunstige evolutie. Het feit dat sociale huisvestingsmaatschappijen gebruikmaken van een Open Oproep is ook positief. Er is een cultuur ontstaan om ontwerp opdrachten via wedstrijden te gunnen. Die wedstrijden zijn een goed instrument om te waken over de kwaliteit van het

ontwerp.

De sector van de private woningbouw is een heel ander verhaal. Als Vlaams Bouwmeester kan ik bouwpromotoren niet verplichten om een wedstrijd te organiseren of ervoor te zorgen dat wij invloed hebben op het ontwerpproces.

Wel kunnen we de gemeentebesturen adviseren hoe ze met het patrimonium moeten omgaan. En we kunnen erop aansturen dat ze onze adviezen integreren in een wettelijk kader, zodat zij deze kunnen afdwingen. De Bouwmeester Scan kan hierbij helpen.

MARC MARTENS Tegelijk zie je dat bouwpromotoren hun aandacht verleggen van de steden naar meer landelijke gemeenten, waar ze in plaats van één groot appartementsgebouw neer te zetten vier kleintjes neerpotten en zonder schroom de historische dorpskern verknoeien. Wat kan je daar als bouwmeester tegen doen?

ERIK WIEËRS | Als Vlaams Bouwmeester werk je altijd onrechtstreeks. Je voert zelf geen beleid, maar begeleidt en adviseert publieke opdrachtgevers.

Er zijn gemeenten die voor een bepaald project met ons hebben overlegd en daar zo enthousiast over zijn dat ze daarna steeds terugkomen. Deze besturen zien dat samenwerking met ons kwaliteit oplevert waar alle bewoners van genieten. Ik zeg altijd: als je een bibliotheek bouwt in een gemeente, moet je ook nadenken over wat het gebouw kan betekenen voor mensen die geen boeken lezen. Is er een publieke ruimte aan verbonden? Of een café waar je de krant kan lezen? Misschien een mooie tuin waarin je kan wandelen?

Het gaat om het creëren van een kwaliteitscultuur waarmee je mensen ervan overtuigt dat architectuur een impact heeft op de maatschappij.

MARC MARTENS Gent, Oostende en andere Vlaamse steden hebben recent een Kwaliteitskamer ingericht die de stad adviseert inzake het waarborgen van ruimtelijke en architecturale kwaliteit. Kan de Vlaamse Bouwmeester zoiets bieden aan gemeenten die te weinig mankracht en kennis hebben om het zelf te organiseren?

ERIK WIEËRS | Dat is een piste die het overwegen waard is. Ik

heb al geluiden opgevangen dat kleine gemeenten vergunningen verstrekken voor gebouwen die ondermaats zijn, terwijl een onderzoek naar een alternatief ontbreekt. Men wil de nek niet

uitsteken of heeft geen ambitie of ontbeert de kennis en het inzicht.

Wij hebben het Departement Omgeving nu voorgesteld samen na te denken over de organisatie van een loket waar gemeenten advies kunnen vragen. Ook dat is een manier om een kwaliteitscultuur op te bouwen.

MARC MARTENS Kristiaan, je bent lange tijd Antwerps stadsbouwmeester geweest. Hoe heb je de overstap van Antwerpen naar Brussel ervaren?

KRISTIAAN BORRET | Het is voor mij een heel positieve ervaring. In Antwerpen werden mijn vleugels geknipt. In Brussel kreeg ik een extra paar vleugels.

Ik ben in 2015 gestart als Brussels Bouwmeester. Je kan gerust stellen dat de situatie in Brussel een stuk minder goed was dan in Vlaanderen. Vlaanderen telt veel goede architecten en de interesse in architectuur is er groot, ook van de kant van beleidsmakers. Lange tijd waren de voorwaarden om architecturale kwaliteit te leveren in Vlaanderen een pak beter dan in Brussel. Maar Brussel is bezig aan een enorme inhaalslag. Ik heb inmiddels twee Brusselse regeringen meegemaakt en die zijn al bij al bereid om het werk van de bouwmeester te ondersteunen en te faciliteren. De dynamiek is zeer positief. Het is zeer boeiend om op die golf mee te surfen en nieuwe kansen te creëren en te grijpen.

Wat opvalt, is hoe ongelooflijk verdeeld dit land is. Als Antwerps Bouwmeester werd ik ook elders in Vlaanderen voortdurend gevraagd mijn visie te delen en bijdragen te leveren aan debatten. Als Brussels Bouwmeester is dat een stuk minder. Het is soms ontluisterend om te merken hoe weinig kennis men in Vlaanderen heeft over wat er zich in Brussel afspeelt.

Een ander voordeel is dat de functie van Brussels Bouwmeester decretaal is vastgelegd. Ik heb een aanstelling voor vijf jaar, die inmiddels is verlengd met nog eens vijf jaar. Daarna wordt mijn werk door een ander voortgezet. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is de regering wettelijk verplicht een bouwmeester aan

te stellen. Dat is een belangrijke voorwaarde om goed te kunnen functioneren. Elke bouwmeester legt andere accenten en dat is prima. Maar het bestaan van de bouwmeester moet verankerd zijn. Je moet weten dat je een opvolger hebt.

MARC MARTENS Dat is inderdaad een groot verschil met Vlaanderen, waar telkens na vijf jaar wordt besloten of er een nieuwe Vlaamse Bouwmeester komt.

ERIK WIEËRS | Het Vlaamse bouwmeesterschap is inderdaad niet decretaal verankerd. Dit betekent dat elke nieuwe regering zich positief engageert om een Bouwmeester aan te stellen en zijn of haar opdracht te definiëren. Dat kan ook een voordeel zijn.

Het Vlaamse bouwmeesterschap valt onder de politieke verantwoordelijkheid van de minister-president. Wij zijn inhoudelijk onafhankelijk van het departement waar we administratief onder ressorteren, en rapporteren rechtstreeks aan de Vlaamse regering.

Inmiddels zit er enorm veel kennis bij mijn team. Bijna al mijn mensen hebben onder verschillende bouwmeesters gewerkt en pikten van iedereen iets mee. Het team is eigenlijk de synthese van twintig jaar Vlaams bouwmeesterschap. De continuïteit en de overdracht van die kennis zijn enorm belangrijk. Naast het team is er ook een Bouwmeester expertengroep. Het mandaat van deze vier experts loopt één jaar langer dan dat van de zittende bouwmeester. De huidige experts blijven dus aan tot juni 2021, waarna de Vlaamse regering op mijn voordracht een nieuwe expertengroep zal aanstellen. Die zal ook een periode onder mijn opvolger werken.

MARC MARTENS Kristiaan, jij hebt als gesprekspartners ook bouwpromotoren die grote projecten uitvoeren. Hoe krijg je hen zo ver dat ze oog hebben voor architecturale kwaliteit en niet alleen uit zijn op het maken van zoveel mogelijk winst?

KRISTIAAN BORRET | Stap voor stap heeft de bouwmeester elke gewestelijke actor - denk aan de huisvestingsmaatschappijen, de publieke ontwikkelingsbedrijven, de dienst mobiliteit, leefmilieu, enzovoort - benaderd en hen overtuigd om een akkoord te sluiten

Als je een bibliotheek bouwt in een gemeente, moet je ook nadenken over wat het gebouw kan betekenen voor mensen die geen boeken lezen.

over hoe ze hun wedstrijden organiseren.

Mijn ambitie was om algemeen dekkend te zijn. En dat is gelukt. Vandaag is er in Brussel nauwelijks nog een actor die de bouwmeester niet betreft bij de wedstrijden. Wettelijk is niemand dat verplicht. Het is morele druk. Als je veel partijen hebt kunnen overtuigen, gaan de achterblijvers op een gegeven moment ook meedoen.

Daarnaast is Brussel de stad van de power play. Je moet durven bluffen en partijen tegen elkaar uitspelen. Die strategie heb ik de afgelopen jaren toegepast ten opzichte van de sector van de private bouwontwikkelaars. Zij bouwen zowel woningen als kantoren en bezitten in Brussel een groot stuk van de vastgoedmarkt. Op een gegeven moment ben ik gewoon op hen afgestapt en heb ik vlakaf gezegd: "Ik zit hier minstens vijf jaar. Ik kan vijf jaar op je kap gaan zitten en je het moeilijk maken bij elke bouwvergunning. Of we kunnen gaan samenwerken bij het uitschrijven van de wedstrijden."

MARC MARTENS Waarom is het sluiten van deze akkoorden zo belangrijk?

KRISTIAAN BORRET | Als je impact wilt hebben op de kwaliteit van een project, moet je zorgen dat je zo vroeg mogelijk in het proces betrokken partij bent. Als je wacht tot de bouwaanvraag op je bureau ligt, ben je eigenlijk te laat om nog invloed te kunnen uitoefenen.

Het was geen makkelijk proces. Sommige projectontwikkelaars haptten snel toe. Misschien in de veronderstelling dat ze dan ook sneller hun vergunning zouden krijgen. Bij anderen heb ik de samenwerking echt moeten afdwingen. Er zijn ook projectontwikkelaars die zelf oprecht geïnteresseerd zijn in goede architectuur.

De manier van werken is inmiddels ook op beleidsvlak opgepikt. De regering heeft in de functieomschrijving van de nieuwe bouwmeester opgenomen dat hij ook wedstrijden voor private bouwontwikkelaars moet uitschrijven.

Alles draait om het creëren van een kwaliteitscultuur. Bij de Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij hebben ze inmiddels zeer bekwame projectleiders. Daar moeten we met het team bouwmeester misschien niet langer betrokken zijn.

Mijn team is ondergebracht bij perspective, het planningsa-

In Brussel wil ik als bouwmeester de hand reiken naar de civil society en de geïnteresseerde burger meer betrekken bij ons werk.

gentschap van het Brusselse gewest. Daar hebben we een neutrale positie, symbolisch is dat van groot belang. De bouwmeester werkt transversaal en behoort tot geen enkele dienst. Dat is een belangrijk uitgangspunt om te zorgen dat je met iedereen kan samenwerken.

MARC MARTENS Waar willen jullie de komende jaren op inzetten?

ERIK WIEËRS | De afgelopen decennia is er veel veranderd in het bouwmeesterschap. Twintig jaar geleden zei de toenmalige cultuurschepen van Antwerpen dat hij wilde inzetten op architectuur, hoewel dat toen geen onderdeel van zijn beleidsdomein was – het viel onder de schepen van Ruimtelijke Ordening. Het idee dat architectuur ook cultuur is, was toen nieuw.

Vandaag heeft die gedachte breed ingang gevonden. Dat is een positieve ontwikkeling, maar ik ervaar ook steeds meer weerstand. We zitten op een kantelpunt. De groep die zich afvraagt waarom een bouwmeester zich ermee komt bemoeien, groeit: “Waarom denken die mensen dat ze zich moeten uitspreken over hoe wij

wonen in onze verkaveling? Waarom mogen wij niet meer met onze auto de stad in?” Omgaan met die weerstand zie ik als de grootste uitdaging voor de komende tijd.

KRISTIAAN BORRET | Ik volg Erik helemaal. In Brussel wil ik als bouwmeester de hand reiken naar de civil society en de geïnteresseerde burger meer betrekken bij ons werk. De stad wordt niet alleen vormgegeven door de overheid of de vastgoedmarkt, maar ook door de burger.

Brussel heeft een lange traditie van burgerbewegingen die heel professioneel en competent zijn. Je moet deze groepen serieus nemen en betrekken bij het bouwen van de stad. Het project voor de piétonnier is een van de meest spraakmakende projecten in Brussel en is er gekomen dankzij de burgerbeweging. Hetzelfde geldt voor Filter Café Filtré, de burgerbeweging die actie voert tegen onveilig verkeer en luchtvervuiling bij scholen. In Antwerpen heb je het project Ringland.

MARC MARTENS Op welke manier kan je de burger meer betrekken bij het werk van de bouwmeester?

KRISTIAAN BORRET | Door burgers te betrekken bij publieke jury's - als toeschouwer, maar ook meer en meer als lid van de jury. Op die manier maak je de besluitvorming inzichtelijk en transparant. Je laat zien dat je niets te verbergen hebt. Tegelijk is het een goeie manier om de deskundigheid van de burger mee aan boord te halen. We willen burgers erkennen als vaste actoren in stadsontwikkeling en op die manier het debat op een breder niveau voeren.

Dankzij geïnteresseerde opdrachtgevers hebben we afgelopen jaar al een paar keer met publieke jury's kunnen werken.

Onlangs heb ik besloten om mezelf en mijn team aan een visitatie bloot te stellen. De bedoeling van de doorlichting is om in de buitenwereld te toetsen waar we mee bezig zijn en hoe we te werk gaan. Ik wil ook burgers bij deze visitatie betrekken opdat we meer inzicht krijgen in wat zij van ons verwachten en hoe we kunnen samenwerken. Natuurlijk breng ik mezelf en mijn team daarmee in een kwetsbare positie, maar ik geloof dat we er beter uitkomen.

ERIK WIEËRS | Ik wil het over architectuurkwaliteit hebben en over wat mooi en lelijk is. Dat is niet de toevallige smaak van een bouwmeester, dat moet je kunnen beargumenteren. Goede ontwerpen zijn verhalen waarin je een leek kan meenemen. Het is onze taak om dat verhaal te vertellen. Het debat over architectuurkwaliteit moet open en breed gevoerd worden, en niet door een select groepje waar de gewone burger niet bij mag horen.

MARC MARTENS Waarom is het betrekken van burgers zo belangrijk?

ERIK WIEËRS | We leven in een maatschappij waar gezag en beleid op een andere manier worden ervaren dan tien of twintig jaar geleden. Je kan vandaag als beleidsmaker niet meer zeggen: “Ik weet wat mooi en lelijk is en ik ga beslissen hoe het gebouw eruit moet zijn.” De Bouwmeester kan besturen ondersteunen om op een zinvolle manier de dialoog met de burgers aan te gaan.

Goede ontwerpen zijn verhalen waarin je een leek kan meenemen. Het is onze taak om dat verhaal te vertellen.

KRISTIAAN BORRET | Een bouwmeester neemt deel aan beslissingen en daar hoort bij dat hij verantwoording aflegt en zijn argumentatie deelt. Participatie en emancipatie van de burger beginnen met het beschikken over de juiste info. Wij moeten hen die toegang geven. In Brussel had je lang *l'amour du secret*. Ik wil nu *transparence totale*. Natuurlijk moeten we spelregels afspreken. Maar wie wil, moet kunnen beschikken over alle mogelijke informatie.

Een andere belangrijke reden is dat je weerstand het beste zo vroeg mogelijk op het spoor bent. Een wedstrijd met een publieke jury organiseren is een goede manier om de weerstand snel te ontdekken en die eventueel om te buigen. Door de transparantie creëer je begrip voor moeilijke beslissingen. Experts krijgen de kans om hun standpunten toe te lichten. Mensen zullen misschien niet altijd staan juichen, maar ze snappen hoe een besluit tot stand is gekomen en kunnen zich daarachter scharen. Het draagvlak groeit. Bouwmeesters moeten niet zozeer bepalen wat wel of geen kwaliteit is, ze moeten vooral garanderen dat er een degelijk debat is over kwaliteit.